

75 LET OLDŘICHA ŠTELCLAINA

Významný pracovník učitelského odborového hnutí Oldřich Štelclain se narodil 21. března 1906 v Hustopečích nad Bečvou jako syn truhlářského dělníka. Později utvářelo jeho třídní vědomí proletářské prostředí v Praze-Libni, kde jeho otec pracoval v továrně na nábytek. Jeho kladný vztah k dělnické třídě se ještě prohloubil a upevnil na gymnáziu, kde kolportoval pokrokový časopis mládeže Avantgarda, vydávaný Ivanem Sekaninou, advokátem-komunistou, který při lipském procesu v r. 1934 obhajoval Jiřího Dimitrova.

V r. 1924 vstoupil s. Štelclain do Komunistického svazu mládeže na Žižkově. Zároveň vedl na Jarově dětskou skupinu, s kterou se věnoval recitaci a zpěvu lidových i revolučních písní a básní, s nimiž tato skupina vystupovala také před proletářským publikem na Vysočanech a na Žižkově. Tehdy také začal psát pod jménem Jarovský do Avantgardy a do Rudého práva a později do časopisu proletářských dětí Kohoutek, redigovaného Marií Majerovou.

Po absolvování abiturientského kursu při učitelském ústavu v Panské ulici v Praze nastoupil počátkem školního

roku 1926—27 na dvoutřídní menšinové škole v Čeradcích na okrese Žatec. Poznal důsledky odnárodňovacího procesu prováděného Němci již před 1. světovou válkou. V Žatci se stýkal s krejčím Trykarem, členem KSČ. Jeho prostřednictvím se seznámil s problematikou tamějšího politického života. Po dvouletém správování na jednotřídní škole ve Stroupči byl přemístěn pro své styky s mladými českými a německými dělníky a deputátníky po intervenci agrárního exponenta do Krušnohoří.

Přelom dvacátých a třicátých let byl poznamenán do té doby nehlubší krizí kapitalismu, kterou Oldřich Štelclain poznal zblízka v pohraničí. Jejími důsledky, zejména nezaměstnaností, byly postiženy všechny vrstvy pracujících včetně učitelů, z nichž zvláště mladší poznali živoření spojené s kategoriemi bídně honorovaných praktikantů a neplacených hospitantů. Buržoazní vláda pomocí zmocňovacího zákona tvrdě pronásledovala všechny pokusy pokrokových učitelů dosáhnout po boku dělnické třídy změn vedoucích k demokratizaci a ke zlepšení postavení pracujících. Nešetřila přitom tresty — od překládání až po propouštění „nespoleh-

livých“ učitelů ze školní služby.

Období bouřlivých třídních bojů přivedlo Oldřicha Štelclaina do prvních řad pokrokových učitelů. Proto také vstoupil roku 1930 — ještě za svého působení v Krušných horách — do Komunistické strany Československa. V angažované politické práci pokračoval v Mělníku, kde působil po vykonání zkoušek z I. a IV. odboru na měšťanské dívčí škole. Mimo školu byl činný ve sportovním klubu S. K. Mělník a ve Svazu přátel SSSR, byl zakladatelem a jednatelem místní odbočky. Zároveň byl zvolen jednatelem Říšského svazu učitelů měšťanských škol pro okres Mělník (od r. 1937 zastával tuto funkci v novém působišti v Praze-Kunraticích pro okres Praha-venkov-jih).

Jako člen Socialistického sdružení učitelského — pozdější Učitelské unie — byl pověřen v r. 1932 udržováním styku s Internacionálou školských pracovníků (I. T. E. — Internationale des travailleurs de l'enseignement), která měla sídlo v Paříži. Tato mezinárodní odborová ústředna, založená počátkem dvacátých let a spolupracující s Rudou odborovou internacionálou, sdružovala na třídním principu skupiny marxistických a pokrokových učitelů a profesorů z Anglie, Belgie, Bulharska, Francie, Itálie, Německa, Sovětského svazu, Československa a dalších zemí.

V zastoupení Učitelské unie se Oldřich Štelclain zúčastnil v letech 1934—1938 několika jejích jednání včetně mezinárodních konferencí a sjezdů. S funkcemi v učitelském hnutí souvisela i jeho publikační činnost. S četnými příspěvky — většinou však pod jménem O. Jarovský nebo Snoska — se můžeme setkat v předválečných ročnících Časopisu Československé obce učitelské a Říšského svazu učitelů měšťanských škol a zvláště v Učitelských novinách. První velkou zahraniční akcí, které se O. Štelclain zúčastnil, bylo druhé zasedání Mezinárodního akčního výboru solidarity v Paříži počátkem srpna 1934. Část jeho příspěvku, která ukazovala na tehdejší situaci v našem školství, otisklo

řijnové číslo časopisu Internacionály školských pracovníků: „Československá demokracie si počíná podobně jako francouzská. Během posledních tří let došlo čtyřikrát ke snížení učitelských platů. Z padesáti tisíc učitelů je šest tisíc nezaměstnaných, ačkoliv by bylo třeba zříditi tisíc pět set nových škol. Na středních školách chybějí dva tisíce profesorů, ale tisíc dvě stě kandidátů profesury je bez místa. Na měšťanských školách dostává dva tisíce pět set odborných učitelů pouze plat učitele základní školy. Měsíční plat výpomocných učitelů se rovná dvěma stům francouzských franků, učitelští praktikanti dostávají po třech měsících bezplatného vyučování mzdu v hodnotě jednoho sta až jednoho sta padesáti franků za měsíc. Ženy, které tvoří třetinu učitelstva, se nesmějí vdávat, chtějí-li učit. Přitom ministr školství a s ním ještě několik dalších ministrů jsou sociální demokraté.“

V srpnu téhož roku se O. Štelclain zúčastnil v Paříži zasedání výboru Internacionály školských pracovníků, který provedl podrobnou analýzu tehdejšího politického, hospodářského a kulturního vývoje v jednotlivých státech a na jejím podkladě uložil svým členským organizacím konkrétní úkoly. Delegáta Učitelské unie pověřil, aby vedení podrobně informoval o všech akcích Internacionály školských pracovníků. Současně výbor požádal Učitelskou unii, aby vyzvala všechny učitelské organizace v Československu k pořádání společných akcí za prosazení naléhavých požadavků, z nichž nejdůležitější byla jednota učitelského hnutí a boj proti pronikání a zavádění fašistické ideologie do škol a jejich militarizace.

Za této situace se konal VIII. sjezd Internacionály školských pracovníků v Meudonu u Paříže (srpen 1935). Učitelskou unii zastupoval opět „Snoska“ — tak zněl pseudonym O. Štelclaina daný mu generálním sekretářem ÍSP Georgem Cogniotem —, jehož sekretariát pověřil, aby zajišťoval přes Československo spojení s ilegálním centrem antifašistických

učitelů v Berlíně. Tento úkol O. Štelclain důsledně plnil, i když leckdy přitom hodně riskoval.

Přes veškeré úsilí komunistických a pokrokově orientovaných učitelů se tehdy nepodařilo uskutečnit akční jednotu učitelského odborového hnutí, která by odpovídala koncepci jednotné lidové fronty proklamované VII. kongresem Kominterny a VII. sjezdem KSC. Také Oldřich Štelclain bojoval společně s dalšími učiteli-komunisty za jednotu československého učitelstva ve svých vystoupeních a svým angažovaným perem např. v příspěvku „Do nové práce za jednotu československého učitelstva“ (UN, roč. 51/1937, č. 13, s. 179—180), kde ukazuje na nutnost soustředění všeho pokrokového učitelstva, což je nanejvýš třeba nejen v zájmu jeho samého, ale i v zájmu poslédní demokratického tábora v naší republice“. Podobné stanovisko zaujímal O. Štelclain již několik let předtím, když v závěru svého článku „Francouzští učitelé ukazují cestu“ (UN, roč. 48/1934, č. 15, s. 224—226) napsal: „Francouzské učitelstvo dává příklad a ukazuje jasně cestu. Fronty se šikují. S kým půjdeš ty, československý učiteli?“

Ještě v posledním předválečném roce odjíždí O. Štelclain na mezinárodní kongres pedagogů do Londýna, pořádaný Britskou ligou pro Společnost národů pod heslem „Výchova a světový mír“. Těsně předtím se zúčastnil velikonočního sjezdu britské komunistické mládeže v Glasgowě jako delegát československého Svazu mladých.

Ani zákaz činnosti a pozdější rozpuštění Komunistické strany Československa neodradilo většinu učitelů-komunistů, kteří přešli na ilegální formy stranické práce. Po boku soudruhů Ladislava Koubka, Karla Hanuše, Bohuslava Kádnera a Ladislava Hanuse připravoval O. Štelclain spolu s Adolfem Zajícem, Ladislavem Hornským, Josefem Novotným a dalšími Učitelskou unii na odbojovou práci. Podle směrnic Klementa Gottwalda, jež obdrželo I. ilegální vedení

z Moskvy, bylo třeba využívat k ilegální práci všech možností a forem, které poskytovalo členství a činnost v místních spolcích včetně Národního souručenství. To zdůrazňovalo v duchu stranických pokynů také ilegální Rudé právo. Proto také vstoupil O. Štelclain v Kunraticích do sportovního klubu a do Sokola, kde ustavil lehkooletické družstvo a hrál divadlo, které zde mělo dobrou tradici.

Přitom plnil další úkoly, které byly určeny jeho stranické organizaci, mimo jiné opatroval hmotné prostředky na pomoc soudruhům, kteří byli nuceni uchýlit se před gestapem do ilegality. V srpnu 1940 se stal jeho byt v Kunraticích dočasným úkrytem Julia Fučíka, s kterým se O. Štelclain znal z předválečného období osobně. Jeho ilegální práce byla završena počátkem roku 1945 účastí na přípravách ozbrojeného vystoupení proti fašistům a potom aktivním podílem na květnovém povstání českého lidu. Svědectví o tom, jak O. Štelclain plnil svou povinnost v boji proti nacistickému útlaku nejen jako učitel, ale i jako komunista, je stať ve sborníku „Čeští učitelé v protifašistickém odboji“ (Práce, Praha 1979).

Po osvobození Československa Sovětskou armádou pracoval O. Štelclain ve Výzkumném ústavu pedagogickém v Praze (1945-1949). Nadále vykonával také různé stranické a odborové funkce. Byl činný v Odborovém svazu zaměstnanců školství a osvěty a zúčastňoval se jednání předcházejících záložen Mezinárodní odborové federace učitelů (FISE). Na jejím ustavujícím sjezdu v r. 1949 ve Varšavě byl zvolen do funkce tajemníka. Tuto mimořádně významnou funkci vykonával zpočátku v Paříži a později ve Vídni až do r. 1955. Velkým přínosem pro odborové hnutí bylo i jeho působení v mezinárodním oddělení Ústřední rady odborů v letech 1955—67.

Ani v těchto letech vysoce angažované práce v odborářských funkcích však neztratil kontakt s živým organismem našeho školství. Důkazem toho je i jeho poslední větší práce „K dějinám meziná-

rodného odborového učiteľského hnutí“ (Ústřední škola ROH AZ, Praha 1980), která je svým obsahem významným příspěvkem k osvětlení styků československého marxisticky a pokrokově orientovaného učitelstva s mezinárodním revolučním odborovým hnutím školských pracovníků mezi světovými válkami. V plném souladu s dějinami Kominterny a její sekce Komunistické strany Československa i s výsledky sovětských prací z oblasti dějin marxisticko-leninské pedagogiky přispívá k analýze vedoucí úlohy mezinárodního komunistického hnutí a pozitivního vlivu pedagogiky první země reálného socialismu na naše pedagogické myšlení v meziválečném období.

Publikace dokládá na mnoha faktech našim pedagogům většinou neznámých obtížný a složitý proces vývoje marxisticky orientovaného mezinárodního učitelského odborového hnutí, jehož doslova historickým mezníkem bylo vytvoření Internacionály školských pracovníků v r. 1924. Jejími členy se stala také Československá obec učitelská a Všeruský svaz pracovníků školství a socialistické kultury. Mimořádně významný pro činnost Internacionály školských pracovníků byl V. sjezd, na který navazovaly Pedagogické dny v Lipsku (9.—15. dubna 1928), jejichž úkolem bylo „vymezit základní rysy pro-

letářské pedagogiky z marxistického hlediska a možnosti jejich rozvíjení v teorii a praxi kapitalistických zemí a Sovětského svazu“ (s. 11—12). Jedním ze základních požadavků, který z těchto Pedagogických dnů vzešel, bylo vybudování jednotné školy podle sovětského vzoru, jež měla být rozhodným krokem k demokratizaci školství v jednotlivých zemích.

Autor dále analyzoval situaci ve třicátých letech, kdy došlo k postupnému nárůstu fašistického hnutí, takže Internacionála školských pracovníků kromě rozšiřování zkušeností sovětské školy a mobilizace do boje za práva školských pracovníků usilovala o stále intenzivnější vytvoření jednoty všech pokrokových a demokratických sil učitelstva proti fašismu. Publikace patří svým obsahem nesporně mezi nejvýznamnější příspěvky osvětlující dějiny marxisticko-leninské pedagogiky meziválečného období.

Oldřich Štelclain však po více než půl století angažované politické a odborné práce nesložil ruce v klín. Stále se aktivně podílí na politickém životě a účastní se i činnosti odborové organizace. Přejeme mu všichni i nadále totéž pracovní nadšení, které ho provázelo dosavadním životem, a další úspěchy v záslužné činnosti.

Rudolf Opata

VÝZNAMNÉ ŽIVOTNÍ JUBILEUM PROF. JANA VAŇKA

Dne 2. října 1980 se dožil 75 let prof. dr. Jan Vaněk, CSc. Pochází ze Severomoravského kraje, kde jeho otec pracoval jako strojevodouč v Olšanských papírnách na Šumpersku. Z pokrokového rodinného prostředí si odnesl trvalý vztah k dělnické třídě i přesvědčení o nutnosti boje a usilovné práce za socialistickou společnost.

Po maturitě v roce 1924 začal svou pedagogickou dráhu jako učitel národní školy na Zábřežsku, v níž později pokračoval v Brně. Touha po dalším vzdělání ho vedla k vysokoškolskému studiu, které

ukončil v roce 1933 doktorátem filozofie. Už tehdy se intenzivně zabýval studiem pedagogiky a psychologie.

Po doktorátu přešel dr. Vaněk do tehdejší Ústřední pedagogické knihovny v Brně. Z původní spolkové knihovny vybudoval významné zemské zařízení, které poskytovalo odbornou pomoc jak učitelům, tak studentům, ale i vědeckým pracovníkům. Pod jeho vedením byla provedena odborná katalogizace celého knižního fondu, byl vydán tiskem základní katalog knih a bylo započato s vydáváním Knižních novinek Ústřední pedago-

gické knihovny. Velkou zásluhu měl dr. Vaněk také o vytvoření celostátní normy pravidel předmětového popisu.

V knihovně prožil dr. Vaněk i válečná léta. Kromě cílevědomé práce knihovnické a dalšího odborného vzdělávání se od začátku okupace velmi aktivně zapojil do odboje s některými pracovníky knihovny. Zprostředkovával spojení mezi odbojovými skupinami a zajišťoval podmínky pro odbojovou činnost. Ke konci války byl zatčen, pro nedostatek důkazů však byl později propuštěn.

Po osvobození naší vlasti Sovětskou armádou byl dr. Jan Vaněk jmenován prvním zemským školním inspektorem na Moravě a později též zástupcem přednosty zemské školní rady pro zemi Moravskoslezskou. Vaňkovo působení ve školské správě se vyznačovalo uvědoměnou cílevědomostí a tvořivým přístupem k řešení školských problémů. Jeho úkolem bylo obnovit po válce rozvrácené školství prvního stupně a vypracovat návrh na ustanovení nových okresních školních inspektorů.

Na výzvu O. Chlupa se dr. Jan Vaněk v roce 1946 habilitoval na filozofické fakultě brněnské univerzity. Současně byl pověřen vedením příprav k otevření pedagogické fakulty nově zřizované Univerzity Palackého v Olomouci a stejný úkol pomáhal plnit také v Brně. Kromě toho přednášel pedagogiku na filozofických a pedagogických fakultách v Brně i v Olomouci. V Olomouci na filozofické fakultě zorganizoval také katedru pedagogiky a stal se jejím vedoucím.

V roce 1965 přešel na přírodovědeckou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci a byl jmenován profesorem. Také zde vybudoval katedru pedagogiky, kterou řídil až do roku 1974, kdy odešel do důchodu.

Jestliže se dr. Jan Vaněk vyznačoval iniciativou, angažovaností a tvořivostí jako knihovník a zemský školní inspektor, platilo to o jeho vysokoškolském učitelském působení ve funkci docenta a profesora dvojnásobně. Jeho zasvěcený výklad

pedagogických jevů z pozic marxistické filozofie a pedagogické psychologie, přesné myšlení a vědecky podložená argumentace spolu s jeho kultivovaným přesvědčivým přednesem přitahovaly studenty, přesvědčovaly je a získávaly je pro výchovnou práci socialistického učitele. Profesor Vaněk soustavně studentům pomáhal při zvládání náročných požadavků vysoké školy, a to jednak přípravou skript a příruček ze svého oboru, jednak též hluboce promyšlenými návody ke studiu (např. Úvod do techniky vysokoškolského studia. Praha, SPN 1965 aj.).

Neméně úspěšná byla i Vaňkova činnost vědecká a publikační, kterou zahájil již v roce 1936 Studii o dětském myšlení. V průběhu let se okruh Vaňkova vědeckého zájmu rozrůstal, až postihl téměř všechny základní otázky výchovného procesu. Celoživotní vědecké dílo prof. Vaňka představuje ucelený pedagogický systém, v němž lze nalézt odpovědi na četné otázky pedagogické teorie i praxe.

Výchozím bodem Vaňkova pedagogického systému je zásadní marxistický pohled na životní dění. Člověka vidí prof. Vaňek v složitém kontextu podmínek přírodních, ale zejména také společenských, které jsou pro formování osobnosti rozhodující. Snaží se proniknout až ke kořenům biotických procesů, v nichž zdůrazňuje procesuální charakter, životní aktivitu jedince a jeho cílové zaměření. Toto své stanovisko opírá jak o výsledky sovětské pedagogiky (např. A. M. Arseněv, F. F. Korolev, A. G. Chripkovová aj.), tak také o vlastní výzkumy, na jejichž základě stanovil i přesnou, pedagogicky profilovanou periodizaci lidského vývoje (např. Pokus o periodizační soustavu vývoje českého a slovenského dítěte a mládeže. In: Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci. Pedagogika — psychologie IV. Praha, SPN 1958, s. 17—51).

Proniknutí do základních podmínek výchovného procesu umožnilo prof. Vaňkovi hlouběji analyzovat výchovný proces. Člení jej do čtyř základních okruhů, a to

na teorii formování osobnosti v její složce rozumové, emotivní a akční, na teorii cílů, na teorii prostředků a na teorii metod a prostředků. Vaňkův pedagogický systém staví pedagogiku na úroveň klinických oborů, které na základě vědeckého poznání řeší aktuální otázky praxe. Prof. Vaňek vychází z teze, že „každá věda je funkcí života“ a má životu sloužit (Naše pedagogika a život. Jednotná škola, 1960, č. 4, s. 318—327). Také pedagogika má stát uprostřed pedagogického dění a odpovídat na aktuální otázky výchovně vzdělávací praxe.

Mnoho pozornosti věnoval prof. Vaňek otázkám obecné pedagogiky (Materiály k obecným základům pedagogiky. Praha, SPN 1964), zejména problematice výchovného cíle, otázkám ideologických základů pedagogiky, hranic výchovného působení atd. Podnětné je také Vaňkovo řešení metod a prostředků výchovného působení (K biologickým a psychologickým zřetelům výchovy. Praha, SPN 1972). Ve vztahu k formování harmonické osobnosti dělí prof. Vaňek metody výchovného působení na metody základní, komplexní a estetickovýchovné, které dále člení v souladu s požadavky na utváření jednotlivých složek osobnosti.

Trvalý zřetel věnoval prof. Vaňek také poruchám osobnosti z hlediska jejich výchovného ovlivňování. Začlenil tuto problematiku do celkového pedagogického systému a ukázal, že pedagogika musí být v neustálém styku s realitou života a musí životu účinně pomáhat. Není ani třeba připomínat, že ve vztahu k postiženým dětem se výrazně projevuje Vaňkův humanismus, jeho láska k člověku.

Nelze opomenout ani trvalý hluboký zájem prof. Vaňka o výchovu mladé uči-

teleské generace, který prokázal v oblasti praktické (několik let osobně řídil pedagogickou praxi studentů) i teoretické, jak dosvědčují jeho výzkumy i studie. Dlouhodobě prof. Vaňek také zkoumal problematiku jednovaječných dvojčat a přispěl tak k objasnění složitých vztahů mezi dědičností, prostředím a výchovou.

Všechny Vaňkovy výzkumy a práce směřovaly k osvětlení otázek formování socialistické osobnosti, utváření vědeckého světového názoru. Tuto problematiku zkoumá i jeho poslední práce Nárys pedagogiky ideologického formování (Olomouc, KPÚ 1979). Studie rozebírá proces vytváření světonázorového profilu člověka socialistické epochy. Prof. Vaňek zde aplikuje leninskou teorii odrazu na pedagogické jevy a zvýrazněním fázového momentu jako faktoru rozvoje jedince metodicky promyšleně ukazuje cestu, jak je třeba formovat angažovanou socialistickou osobnost s pevným komunistickým přesvědčením.

Učitelská i vědecká práce prof. Vaňka se vyznačuje snahou o pojmovou přesnost, o terminologickou jednoznačnost a výstižnost, přitom jsou jeho formulace plastické a stylisticky působivé. Ve svých přednáškách a skriptech důsledně nové pojmy názorně vysvětluje, používá k tomu často grafů a schémat, velkou péčí věnuje logickému členění textu a grafické úpravě svých publikací. Zkrátka ve svém svém působení zůstává stále učitelem.

Profesor Vaňek stále usilovně pracuje na dokončení svých rozpracovaných studií. Přejeme mu, aby v dobré zdravotní a životní pohodě mohl všechny své tvůrčí plány splnit a překročit. Bylo by to v zájmu naší socialistické pedagogiky i celé společnosti.

Stanislav Opatřil

ČINNOST VĚDECKÉHO KOLEGIA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE ČSAV V ROCE 1980 A VÝHLED DO ROKU 1981

Činnost VK v roce 1980 probíhala podle schváleného plánu, vycházejícího z „Plánu akčních opatření ČSAV do roku

1980“, z „Plánu hlavních úkolů orgánů ČSAV na rok 1980“ a z vlastní dlouhodobé koncepce práce. V průběhu roku byl

plán činnosti upřesňován, zejména aplikací závěrů 38. valného shromáždění členů ČSAV a rozpracováním „Opatření vědeckého kolegia pedagogiky a psychologie ČSAV, vyplývající z XV. plenárního zasedání ÚV KSČ“. Důraz byl kladen na

- a) přípravu materiálů pro jednání prezidia ČSAV,
- b) realizaci dvou rozšířených zasedání věnovaných přípravě státního plánu základního výzkumu v 7. 5LP a hodnocení současného stavu a perspektiv dalšího rozvoje vědních oborů pedagogiky a psychologie,
- c) projednání závažných témat ideologického a teoreticko-metodologického zaměření,
- d) zajištění významných vědeckých akcí doma i v zahraničí,
- e) průběžné řešení edičních otázek a postupné vypracování dlouhodobé koncepce ediční činnosti,
- f) řešení otázek zvyšování účinnosti vědecké výchovy v oboru pedagogika a psychologie,
- g) sledování činnosti Čs. pedagogické a Čs. psychologické společnosti při ČSAV.

Hlavní tematickou osou činnosti kolegia, která v souladu s jeho nejvlastnějším posláním postupovala valnou část jeho jednání, byla soustavná péče o analýzu stavu a perspektiv rozvoje vědních oborů pedagogiky a psychologie.

Ze závažných koncepčních materiálů, kterým kolegium věnovalo prvořadou pozornost, je na místě uvést tyto dokumenty:

Zpráva o podílu vědy v ČSAV na realizaci dokumentu o dalším rozvoji čs. výchovně vzdělávací soustavy. Materiál byl projednán a schválen na 27. zasedání prezidia ČSAV dne 16. září 1980. K jeho vypracování bylo použito vyžádaných podkladových materiálů z osmnácti vědeckých kolegií ČSAV a souhrnného podkladového materiálu o účasti vědy v SAV. Jednotlivé části materiálu analyzují a hodnotí přínos dosavadní vědeckovýzkumné prá-

ce ústavů ČSAV k realizaci dokumentu, ať už formou řešení relevantních problémů v rámci výzkumných plánů ústavů, či formou připomínkových řízení, činnosti konzultativní a recenzní ve vztahu k obsahu jednotlivých vyučovacích předmětů, účasti vědeckých pracovníků a pracovišť ČSAV při řešení otázek obsahové přestavby vysokoškolského studia, účasti na tvorbě učebnic, účast v komisích ministerstva školství ČSR atd. Materiál konečně formuluje náměty pro perspektivní prohloubení a zefektivnění účasti vědy v ČSAV na realizaci dokumentu. Na základě projednání uvedené zprávy prezidiem ČSAV bylo uloženo vědeckým kolegiím a ústavům ČSAV i vědeckým společnostem při ČSAV zabezpečit jejich trvalou účast na realizaci přestavby výchovně vzdělávací soustavy.

Návrh zpřesnění koncepce činnosti Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV. Po zevrubném projednání ve vědeckém kolegiu byl materiál schválen na 28. zasedání prezidia ČSAV dne 14. října 1980. Významně přispívá k růstu významu vědeckovýzkumné činnosti ústavu pro rozvoj pedagogické teorie, k zefektivnění základního výzkumu v oblasti pedagogických věd, k upřesnění postavení ústavu v systému společenskovědních pracovišť ČSAV i k ujasnění jeho postavení ve vztahu k výzkumným pedagogickým pracovištím resortu školství.

Stav a perspektivy rozvoje psychologických věd v ČSSR. Materiál byl původně připraven pro 30. zasedání prezidia ČSAV, projednání však bylo přesunuto na 32. zasedání 10. února 1981. Elaborát analyzuje dynamiku změn funkce a úkolů psychologie v etapě výstavby rozvinuté socialistické společnosti a hodnotí úroveň psychologického bádání u nás ve srovnání s úrovní psychologie ve světě, zejména v ostatních socialistických zemích. Pozornost je věnována úrovni rozpracovanosti jednotlivých psychologických disciplín vzhledem k úkolům, které mají, a precizování předpokla-

dù i hlavních směrů dalšího rozvoje psychologie se zřetelem k potřebám společenské praxe, k prohlubování socialistického životního způsobu a zpevňování socialistického vědomí pracujících.

Z dalších významných koncepčních materiálů, kterými se kolegium podrobněji zabývalo, je třeba uvést „Výzkum osobnosti a činnosti jakožto komplexního dynamického systému“, „Psychologie v ideologické práci“, „Aktuální úkoly ekonomické psychologie a psychologie práce a jejich využití v praxi socialistické společnosti“, „Význam popularizační činnosti a pedagogické propagandy v souvislosti s realizací přestavby výchovně vzdělávací soustavy“ a „Problémy pedagogické a psychologické diagnostiky“.

Vědecké kolegium pedagogiky a psychologie ČSAV realizovalo v roce 1980 dvě rozšířená zasedání, kterých se zúčastnili přední pracovníci obou vědních oborů i reprezentanti příbuzných vědních disciplín. Prvé z nich se uskutečnilo 23. dubna 1980 a bylo věnováno paralelně v pedagogické i psychologické komisi VK přípravě státního plánu výzkumu v 7. 5LP. Byly zde projednány koncepty hlavních úkolů pedagogického a psychologického zaměření, precizovány jejich vztahy k ideovému zaměření stěžejního úkolu, byly řešeny otázky jejich vnitřní struktury i efektivní organizace plánovaných prací. Druhé, rozšířené zasedání se uskutečnilo 29. října 1980 na téma „Stav a perspektivy rozvoje vědních oborů pedagogiky a psychologie“. Zúčastnil se ho zástupce oddělení společenských věd ČSAV doc. dr. J. Blahož, CSc. (zastupující akademika R. Richtu) a zástupce koordinátora stěžejního úkolu VIII—6 doc. dr. V. Čechák. Na reprezentativním fóru předních odborníků za účasti zástupce oddělení společenských věd prezidia ČSAV a zástupce koordinátora stěžejního úkolu VIII—6 státního plánu výzkumu byla uzavřena významná etapa dlouhodobé práce vědeckého kolegia věnovaná péči o rozvoj vědních oborů a byly vytvořeny předpoklady pro pokračování této

činnosti na kvalitativně vyšší úrovni v těsném sepětí s plánovanými úkoly státního plánu výzkumu v 7. 5LP.

Koncepce dalšího rozvoje vědního oboru pedagogika, na které se v kolegiu a jeho pedagogické komisi předběžně pracovalo, vychází ze skutečnosti, že analýza dlouhodobých tendencí rozvoje vědeckotechnické revoluce a perspektivních potřeb socialistické společnosti, obsažená ve stranických a státních dokumentech a konkretizující závěry XV. sjezdu KSČ, obsahuje i zvýšené nároky na úroveň vzdělání a na morálně politický profil pracujících. Význam takových požadavků, jako je orientace na špičkovou výrobu, uplatnění vysoké odbornosti, novátorství a využívání iniciativy pracujících ve výrobě, tvořivého potenciálu člověka, jeho odpovědnost a pracovní kázeň aj., nelze chápat pouze z ekonomického hlediska. Podmiňuje je i základní koncepční přístup k plnění úkolů přestavby československé výchovně vzdělávací soustavy, prohlubují její ideově politický smysl, dávají jí neustále živý, dynamický, konkrétně historický obsah. V těsné souvislosti s tím je třeba vidět nezbytnost výrazného posílení orientace na rozvíjení vlastního oboru pedagogika, na řešení jeho základní teoretické a metodologické problematiky. Jedině tehdy, pozdvihne-li se úroveň pedagogické práce na kvalitativně vyšší úroveň odpovídající výše uvedeným požadavkům, může pedagogika plnit svou poznávací, přetvářecí a prognostickou funkci, realizovat svoji nezastupitelnou úlohu v procesu formování socialistické osobnosti a přípravy nastupující generace na život v rozvinutém socialismu. Mezi prioritní tematické okruhy, na které musí pedagogická věda především soustředit své výzkumné kapacity s cílem podstatně přispět k dalšímu rozvoji československé výchovně vzdělávací soustavy, patří především

— problematika inovace obsahu vzdělání a jeho struktury vzhledem ke společenským potřebám, rozvoji politického systému socialismu, rozvoji vědy,

techniky a kultury,

- odhalování zákonitě povahy výchovně vzdělávacích procesů, prohlubování jednoty výchovy a vzdělání, odhalování podmínek optimalizace těchto procesů,
- orientace k základním otázkám mravní, ideově politické a pracovní výchovy, řešení problematiky marxistickoleninského světového názoru a spolu s tím utváření uceleného systému komunistické výchovy,
- problematika spojování školy se společenskou praxí se zvláštním zřetelem na pracovní výchovu, polytechnické vzdělání a profesionální orientaci při utváření socialistické osobnosti,
- problematika všestranné výchovně vzdělávací péče o dělnický dorost, přípravu mládeže pro dělnická povolání a upevňování vědomí její příslušnosti k tradicím a poslání dělnické třídy,
- řešení problematiky výchovy a vzdělávání dospělých v systému celoživotní výchovy člověka v rámci škol, mimoškolních zařízení, podniků, společenských organizací, prostředků masové komunikace apod., včetně řešení otázek permanentní sebevýchovy a sebevzdělávání,
- řešení klíčových otázek teorie a metodologie samotné pedagogické vědy, a to v těsné součinnosti s pedagogy SSSR a dalších socialistických zemí.

Všechny tyto otázky jsou těsně spjaty s osobností učitele a jeho funkcí ve výchovně vzdělávacím procesu; do popředí vystupuje potřeba komplexního řešení společenských podmínek jeho práce a života, systém a úroveň přípravy učitele i problematika péče o jeho zdraví.

V souvislosti s analýzou perspektiv rozvoje oboru pedagogika třeba vidět i jeho prohlubující se diferenciaci, vznikání nových pedagogických disciplín a růst významu hraničních oborů, zejména pedagogické psychologie, pedagogické sociologie a pedagogické ekonomie. Zvy-

šují se i požadavky na růst interdisciplinární spolupráce při řešení aktuálních problémů pedagogické teorie a výchovně vzdělávací praxe.

Pozitivně je třeba hodnotit, že byly vytvořeny základní předpoklady pro rozvoj mezinárodní spolupráce, jejíž význam pro perspektivy oboru se bude nadále zvyšovat. Nutno ovšem intenzivněji využívat možností vědecké přípravy, stáží a dalších forem studia mladých vědeckých kádřů v pedagogických institucích socialistických zemí, především SSSR.

V roce 1981 naváže vědecké kolegium pedagogiky a psychologie na dosavadní výsledky své práce a bude pokračovat v plnění úkolů dlouhodobého charakteru (týkajících se stavu a dalšího rozvoje vědních oborů pedagogiky a psychologie, koncepce ediční činnosti, rozvoje mezinárodní spolupráce se socialistickými zeměmi, využívání smlouvy o spolupráci mezi ČSAV a ministerstvem školství ČSR aj.). Do plánu své činnosti zařadí projednání závažných aktuálních témat, např. „60 let školské politiky KSČ“, „Aktuální problémy přípravy dělnické mládeže na povolání a na život v rozvinuté socialistické společnosti“, „Pedagogické a psychologické aspekty péče o tělesně postižené dítě“, „Problém rozvoje osobnosti a jeho místo ve státním plánu výzkumu a v úkolech mezinárodní spolupráce“. Je rovněž plánováno rozšířené zasedání vědeckého kolegia věnované tématu „Vztah vědy a vzdělávacích obsahů“ a vyjadřující jeho úsilí o navazování účinné spolupráce s dalšími kolegií a ústavy ČSAV při řešení naléhavých úkolů dalšího rozvoje naší vzdělávací soustavy. Hlavní pozornost bude věnována rozpracování závěrů XVI. sjezdu KSČ pro další činnost kolegia, zejména se zřetelem k upřesnění koncepce a zajišťování plnění úkolů státního plánu výzkumu i plánu resortního a efektivního převádění dosažených výsledků do praxe.

Zdeněk Helus